

Hoe Europa zichzelf herhaalt (we zijn weer terug in 1929)

Aristide Briand en

Gustav Stresemann, 1920. Foto: World History Archive/HH

De geschiedenis herhaalt zich, ziet kunsthistoricus Wim de Wagt. Vervang Macron door Briand, Merkel door Stresemann, en zie: vandaag is een kopie van het Europa van 1929.

Lang heb ik gedacht dat de geschiedenis zich niet herhaalt. Dat dit een niet bestaande historische wetmatigheid is. Dat samenlevingen, burgers en politici uiteindelijk toch van het verleden leren. Dat ze nooit dezelfde fouten zullen maken die tot tragedies hebben geleid. Helaas, ik had het bij het verkeerde eind.

Jarenlang teisterde de ene na de andere crisis Europa, maar nu komen we er weer bovenop. Frankrijk en Duitsland zoeken serieus toenadering tot elkaar, voortgedreven door verregaande, hoopvolle ideeën over Europese integratie. Ondertussen houdt Engeland zich afzijdig en koesteren de Verenigde Staten zich in hun isolement. Rusland is de grote dreiging in het oosten.

Is dit de situatie nu? Nee, het is een schets van de verhoudingen tegen het einde van de jaren twintig.

Macron presenteerde op 26 september in Parijs zijn ideeën over de hervorming van de Europese Unie, die zo uit de koker hadden kunnen komen van Aristide Briand, de grote Franse staatsman uit het interbellum. Als het aan Briand had gelegen was er toen al een Europees bestuur gekomen met veel politieke bevoegdheden en een krachtig gezamenlijk beleid.

Macrons oproep tot internationale solidariteit is een echo van Briands woorden uit 1929, toen hij de Europese naties opriep een 'onderlinge band van solidariteit te smeden.' Zijn evenknie in Duitsland was Gustav Stresemann, de belangrijkste politicus van de Weimarrepubliek. Die pleitte eveneens voor een verenigd Europa, dat dan in de eerste plaats op economische leest geschoeid moest zijn. Inderdaad, net als Merkel, die vooral een in economisch opzicht strak gedirigeerd Europa voorstaat.

Macrons oproep tot internationale solidariteit is een echo van Briands woorden uit 1929, toen die de Europese naties opriep een 'onderlinge band van solidariteit te smeden.'

Briand en Stresemann zetten zich in voor hun Europese ideaal omdat zij beseften dat alleen dán de vrede, economische voorspoed en veiligheid op het onrustige continent gewaarborgd konden worden. En ze hadden overal medestanders, onder politici, economen, intellectuelen en gewone burgers - van de Baltische Staten en Tsjecho-Slowakije tot in België en Nederland.

Tegenstanders waren er ook, de nationalisten en populistten en radicaal linkse en rechtse groeperingen voorop. En Engeland huiverde bij het vooruitzicht van een verenigd Europa, waar het zeker geen deel van uit wilde maken. Liever hield dit vermolmd wereldrijk zich vast aan zijn overzeese gebiedsdelen, waaraan het immers zijn macht en welvaart te danken had.

Europa hield het liever buiten de deur. Daar kwam alleen maar narigheid vandaan. Ondanks de weerstand en bezwaren leek het verenigde Europa rond 1930 heel dicht bij, maar ten slotte mislukte het project volledig ondanks verwoede pogingen van met name de Fransen.

De situatie nu is natuurlijk onvergelijkbaar. Wij hebben de Europese Unie. Frankrijk, Duitsland en Engeland houden elkaar in evenwicht. Duitsland is een pacifistische, goedmoedige kolos. Rusland ver weg. Meningsverschillen en crises lossen we op door eindeloos vergaderen. Niet ideaal, maar altijd nog beter dan dat ellendige bloedvergieten. En altijd is er nog de VS om ons te wijzen op onze verantwoordelijkheden jegens elkaar en de rest van de wereld. Tot voor kort dan.

De Engelsen laten ons sinds de Brexit weer eens in de steek. Het onberekenbare Rusland rammelt aan onze oostgrens. De Verenigde Staten zijn ten prooi gevallen aan een aloude isolationistische reflex en vooral met zichzelf bezig. Geleidelijk herschikken de strategische patronen zich volgens de blauwdruk van het interbellum.

Met de AfD in de nieuw gekozen rijksdag zal de gehele Duitse politiek, te beginnen met de machtige CDU/CSU, een ruk naar rechts maken en een naar binnen gerichte, anti-Europese impuls krijgen. Stresemann zei al: 'Onze ondergang, zal ook de ondergang van Europa zijn.' In andere landen, ook Nederland, zullen de internationalistische, pro-Europese geluiden overstemd raken door het gebrul van de nieuwe populistten, die zich geruggesteund voelen

door het succes van hun Duitse geestverwanten. Voor zover die geluiden nog gehoord konden worden en niet al lang in de ban waren gedaan door toedoen van autoritaire, nationalistische regimes zoals die van Hongarije en Polen.

De historische cyclus is rond. Net als in de jaren dertig staan de Europa-gezinde Fransen, Macron voorop, uiteindelijk moederziel alleen.

Macron en Merkel.

Foto: Mariano Rajoy Brey/HH